

УДК 34-057.162(477:470+571)

Т. В. Степанова, канд. юрид. наук, доцент

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
кафедра адміністративного і господарського права,
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНОГО ВИКОНАВЦЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РФ

У статті за аналізом чинного законодавства України та Російської Федерації здійснюється порівняльно-правова характеристика статусу державного виконавця з метою виявлення позитивних та негативних тенденцій розвитку даного інституту в нашій країні.

Ключові слова: судочинство, виконавче провадження, виконання судового рішення, державний виконавець.

Будь-яке судове рішення володіє ознакою обов'язковості його виконання на підставі реалізації даної конституційної засади як базового принципу судочинства. Дійсно, фізичні та юридичні особи звертаються до суду для отримання судового акту, який в подальшому буде неодмінно виконаний. В протилежному випадку такі звернення втрачали би сенс. Але, на жаль, чинне законодавство України не завжди стає на бік стягувача та державного виконавця, часто підтримуючи недобросовісного боржника. У зв'язку з цим цікавим представляється вивчення досвіду інших країн, зокрема, Російської Федерації, щодо вирішення певних проблем, що виникають при реалізації державним виконавцем своїх повноважень. Саме це є метою даної статті, а також виявлення на підставі аналізу вказаного досвіду шляхів вдосконалення вітчизняного законодавства щодо правового статусу державного виконавця.

Взагалі дослідженням проблеми правового статусу виконавця раніше займалися такі вчені, як В. Б. Авер'янов, М. П. Омельченко, В. Тітов, М. Й. Штефан, Я. В. Федоренко та інш. Проте багато невирішених питань залишилося і дотепер.

Відповідно до Закону України від 21 квітня 1999 р. «Про виконавче провадження» [1] примусове виконання рішень в Україні покладається на Державну виконавчу службу, яка входить до системи органів Міністерства юстиції України, а безпосереднє виконання їх здійснюють державні виконавці районних, міських, районних у містах відділів державної виконавчої служби.

У Російській Федерації примусове виконання судових актів покладається на службу судових приставів і служби судових приставів органів юстиції суб'єктів РФ відповідно до Закону РФ «Про судових приставів» [2]. Безпосереднє здійснення функцій по виконанню судових актів покладається на судових приставів — виконавців, які об'єднані в районні, міжрайонні чи відповідні їм згідно з адміністративно-територіальним поділом суб'єктів Федерації підрозділи судових приставів [3].

Отже, в обох державах діють однакові за своїми функціями органи, які носять різні назви і мають різну структуру, що пов'язано з адміністративно-територіальним устроєм країн (Україна — республіка, РФ — федерація). Проте, якщо звернути увагу на дати прийняття обох законів, то видно, що Україна процес реформування інституту судових виконавців розпочала пізніше.

Вищезгадані закони практично дублюють один одного, але все ж істотно відрізняються.

Так, якщо звернути увагу на обов'язки, які покладають закони на виконавців, то законодавець України закріпив одним з обов'язків державного виконавця

роз'яснювати сторонам виконавчого провадження їх права та обов'язки, що певного мірою гарантує останнім недопущення в діяльності виконавця порушення прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб. Проте зазвичай сторони виконавчого провадження вважають, що лише вони мають права, а державний виконавець — лише обов'язки. У зв'язку з цим при виконанні виникає багато проблем, сторони не надають необхідну інформацію, а іноді своїми діями заважають виконанню. Особливо це пов'язано з такою категорією справ, як виселення, вселення, опис майна, конфіскація майна, його арешт та ін. Судовий же пристав не зобов'язаний роз'яснювати сторонам їх права.

Проте російський законодавчий орган зробив свого судового пристава більш самостійним. Так, у разі відсутності відомостей про місцезнаходження боржника за виконавчими документами про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю, або у зв'язку з втратою годувальника, а також з розшуком дитини за виконавчими документами про її відібрання, судовий пристав за власного ініціативою чи за заявою стягувача має право оголошувати розшук боржника, його майна чи розшук дитини. Про це він вносить постанову, яка затверджується старшим судовим приставом. Державний виконавець України у таких випадках може лише звернутися до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника чи дитини. Однак у справах, що стосуються розшуку майна боржника, державний виконавець сам вносить постанову про його розшук, яка затверджується начальником відповідного відділу Державної виконавчої служби.

Те, що судові пристави більш самостійні, підтверджує й той факт, що в Росії виконавчими документами (крім інших, зазначених в Законі) є всі постанови судового пристава — виконавця, а в Україні виконанню підлягають лише постанови державного виконавця про виконавчий збір та накладення штрафу. Це суттєва прогалина з боку українського законодавця, оскільки, крім вказаних документів, існують ще постанови державного виконавця про стягнення витрат, пов'язаних з проведенням виконавчих дій, постанови про винагороду державному виконавцеві та інші. Безсумнівно, дані документи підлягають виконанню і повинні бути на рівні закону віднесені до виконавчих документів.

Закони обох країн закріпили, що виконавець надає сторонам виконавчого провадження та їх представникам можливість ознайомитися з його матеріалами. Але, як свідчить практика, часто представники звертаються до виконавця без належно оформленої довіреності, а при ознайомленні з матеріалами провадження беруть з нього необхідні їм документи чи навіть виносять матеріали за межі відділу. Наприклад, при виконанні рішення про поновлення на роботі на посаді директора хлібо-комбінату адвокат, ознайомившись з матеріалами провадження, викрав їх і повернув лише через місяць після звернення державного виконавця до органів міліції та колегиї адвокатів. Тому матеріали виконавчого провадження мають бути завжди належно оформлені, прошиті, пронумеровані й видаватися сторонам лише на підставі пред'явлених і залишених виконавцю документів, що посвідчують особу [4, 9].

Під час виконання рішення сторони можуть подавати заяви та клопотання, які мають розглядатися державним виконавцем чи начальником відділу. Вчасно подані заяви, особливо ті, що стосуються відкладення чи припинення провадження, можуть відіграти важливу роль у подальшому виконанні рішень. Так, при виконанні рішення про стягнення з «Л» на користь «К» боргу на суму 150 000 грн від боржника надійшла заява про відкладення виконавчих дій. Прохання мотивувалося тим, що до суду подана заява про перегляд рішення в порядку нагляду. Відповідно до ст. 32 Закону України «Про виконавче провадження» державний виконавець відклав дане провадження на 10 днів. За цей час з суду надійшло рішення про призупинення розгляду справи по суті, і державний виконавець виніс постанову про призупинення виконавчого провадження відповідно до ст. 34 Закону. В результаті перегляду справу надіслано на новий розгляд [4, 9].

Закони обох країн, які регламентують процес виконання судових рішень, та акти інших органів закріпили норму, відповідно до якої вимоги державного виконавця (судового пристава) по виконанню рішень з обов'язковими для всіх органів, організацій, посадових осіб, громадян і юридичних осіб на території України (Російської Федерації). Виконавцю у встановлений ним строк повинні бути безоплатно надані документи чи їх копії, необхідні для здійснення його повноважень. Проте не завжди вимоги державного виконавця (це стосується України) виконуються — строки виконання рішень затягуються, а в окремих випадках навіть щодо цього порушуються кримінальні справи. Порушуються й строки при наданні інформації ДАІ, БТІ, адресним бюро, управлінням статистики, податковими органами, у зв'язку з чим не додержуються встановлені законом строки виконання. Крім того, документи повинні бути надані виконавцю безоплатно. Органи БТІ видають будь-який документ (довідку) на підставі запиту, але лише тоді, коли їм ця послуга оплачується. Теоретично можна говорити про те, що за невидачу державному виконавцеві документа безоплатно до зазначених органів мають застосовуватися штрафні санкції. Але практиці такі випадки невідомі, тобто існує нереалізація норм закону [5, 4].

Як державні виконавці, так і судові пристави підлягають правовому та соціальному захисту. Проте законодавство України та РФ під захистом розуміють дещо різні поняття. Так, в Законі РФ «Про судових приставів» у главі «Гарантії правового і соціального захисту судових приставів» йдеться про страхові гарантії судовим приставам і право на відшкодування шкоди: життя і здоров'я судового пристава підлягає обов'язковому державному страхуванню за рахунок коштів федерального бюджету на суму, що дорівнює 180-кратному розміру його середньомісячного заробітку. В Україні також передбачене обов'язкове державне страхування державного виконавця — на суму десятирічного заробітку за останньою посадою, яку він займає. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку та умов обов'язкового державного страхування державних виконавців» [6] таке страхування державних виконавців здійснюється Національною страховою компанією «Оранта» або страховиком, який одержав відповідну ліцензію. Проте, на нашу думку, судовий пристав в Росії є більш захищеним. У разі заподіяння судовому приставу в зв'язку з його професійною діяльністю тілесних ушкоджень чи іншої шкоди здоров'ю, які виключають подальшу можливість займатися професійною діяльністю, йому щомісячно виплачується компенсація у вигляді різниці між його середньомісячною заробітною платою і призначеною у зв'язку з цим пенсією без урахування суми виплат, отриманих по державному страхуванню. В Україні в таких випадках державному виконавцю виплачується одноразова допомога і призначається пенсія по інвалідності.

Однак в Україні на законодавчому рівні закріплено, що державний виконавець перебуває під захистом закону; що держава гарантує захист здоров'я, честі, гідності, житла, майна державних виконавців та членів їх сімей від злочинних посягань та інших протиправних дій; що образа державного виконавця, опір, погроза, насильство та інші дії, які перешкоджають виконанню покладених на нього обов'язків, тягнуть за собою встановлену законом відповідальність. Проте реального механізму правового захисту державних виконавців не існує.

В Україні діє Закон України від 23 грудня 1998 р. «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [7], який встановлює систему особливих заходів державного захисту працівників суду і правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку з службовою діяльністю цих працівників. Але чи підпадають держави і виконавці під сферу дії цього Закону? На перший погляд, відповідь — ні, оскільки про державних виконавців в ньому не зазначається. Але ч. 1 ст. 2

цього Закону містить перелік органів, до яких крім прокуратури, органів внутрішніх справ, служби безпеки тощо, входять «інші органи, які здійснюють правозастосовчі та правоохоронні функції». А державну виконавчу службу відносять саме до правозастосовчих органів. Крім того, під захист (згідно з цим Законом) підпадають працівники Антимонопольного комітету, які беруть безпосередньо участь у «виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів...». Про державну виконавчу службу тут не йдеться, хоча державні виконавці мають не тільки повне право, а й повинні бути захищені належним чином, а саме: мати право на отримання зброї, засобів індивідуального захисту, на особисту охорону, охорону житла і майна та інші заходи захисту, зазначені у Законі «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів».

Таким чином, порівняльна характеристика правового статусу виконавців в Україні та РФ вказують на крашу захищеність таких осіб в Російській Федерації. Українському законодавцю доречно дослідити досвід нашого найближчого сусіда та обов'язково прийняти невідкладні заходи для вдосконалення положення вітчизняного державного виконавця.

Література

1. Про виконавче провадження: Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV// Відомості Верховної Ради України. — 1999. — №24. — Ст.207.
2. О судебных приставах: Закон Российской Федерации от 21 июля 1997г. № 118-ФЗ//Собрание законодательства Российской Федерации от 28 июля 1997г. — № 30. — Ст. 3590.
3. Об исполнительном производстве: Федеральный закон от 2 октября 2007 г. № 229-ФЗ// Собрание законодательства Российской Федерации от 8 октября 2007г. — № 41. — Ст. 4849.
4. Тісногуз В. В. Господин исполнитель //Юридическая практика. — 2001. — № 17 (175). — С. 9.
5. Скомороха Л. В. Государственная исполнительная служба: взгляд изнутри // Юридическая практика. — 2000. — № 13 (119). — С. 4.
6. Про затвердження порядку та умов обов'язкового державного страхування державних виконавців: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998р. № 1292// Офіційний вісник України. — 1998. — № 33. — Ст. 46.
7. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1998р. № 3781-XII// Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 11. — Ст. 50.

Т. В. Степанова, канд. юрид. наук,
доцент
Одесский национальный университет имени И.
И. Мечникова, кафедра административного и
хозяйственного права,
Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65058,
Украина

ПРАВОВОЙ СТАТУС ГОСУДАРСТВЕННОГО ИСПОЛНИТЕЛЯ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ И РФ

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется опыт Российской Федерации, в частности, Законы «Об исполнительном производстве» и «О судебных приставах» с целью осуществления сравнительно-правового анализа правового статуса исполнителей судебных решений в Украине и РФ. По результатам исследования выявлена лучшая защищенность таких лиц в Российской Федерации, что приводит к выводу о необходимости усовершенствования отечественного законодательства по данному вопросу.

Ключевые слова: судопроизводство, исполнительное производство, исполнение судебного решения, государственный исполнитель.